Danskernes Historie Online
Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor
Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links
Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk
Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

LOKALHISTORISK FORENING

I

HILLERØD KOMMUNE

1996 - 3

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

LOKALHISTORISK FORENING
i HILLERØD KOMMUNE

Bestyrelse
Formand: Margrethe Krogh Sørensen
Hestehavevej 13, 3400 Hillerød.
Tlf. 42 26 72 32
Næstformand: Asger Berg
S. Kierkegårdsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 46 89
Kasserer: Anton Mariegaard
Tjørnevang 4, 3400 Hillerød.
Tlf. 42 26 24 32
Gironr.: 704-4607
Sekretær: Eva Holm-Nielsen
S. Kierkegårdsvej 1, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 46 89
Per Andersen
Skippermosen 19, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 83 89
Jørgen Berner
Åvang 78, 3400 Hillerød.
Tlf. 42 26 06 13

Lokalhistorisk Arkiv
Lisbet Schacht Hansen
Bakkegade 23, 3400 Hillerød
Tlf. 42 26 95 22

Medlemsblad
Redaktør: Anton Mariegaard
Adresse og tlf.: se ovenfor
Tekstbehandling m. m.: Inge Elsøe

Bladet udsendes fire gange årligt, februar, maj, august og november.

Stof til bladet sendes til redaktøren senest den 10. i udsendelsesmåneden.

Tryk
Grafisk Center, Hillerød

ISSN 0903-3505

Arrangementer !

Se side 22

FORENINGEN STØTTES AF:

C.A. Andersen malerfirma - BG Bank - Ernst & Young - Dansk Lokalhistorisk Forening - Den Danske Bank - Det Nationalhistoriske Museum på Frederiksborg - Grafisk Center Hillerød - FO Arbejdernes Fællesorganisations Byggeaktieselskab - Frederiksborg Amts Avis - Helsingørsgadeforeningen - Hillerød Bibliotek - Hillerød Kommune - Hillerød Posten - Høvelt Electric - Jyske Bank - Lokalbanken - Nykredit - Reklamefotograf Henrik Knoblauch - Ristorante La Perla - Ullerød Brugsforening - Unibank - Wiibroes Bryggeri.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hillerød Bibliotek 100 år

Hillerød Bibliotek har i september 1996 eksisteret i 100 år. Det vil vi gerne fejre med vores lånere og andre interesserede. Vi lægger op til, at det bliver nogle festlige dage for alle aldersgrupper.

Jubilæumsugen starter *d. 9. september*, hvor der om aftenen bliver lejlighed til dels at høre Hillerød og omegns viseklub dels at deltage i et arrangement med vinsmagning. Det sidste vil ikke være gratis, og der vil også være begrænset deltagerantal.

Tirsdag d. 10. vil Frida Kromose fra Hillerød Blomsterskole vise, hvordan man laver smukke blomsterbuketter. Det er kl. 14.30. Senere samme dag vil kendte Hillerødborgere, med Borgmester Valborg Sandberg i spidsen, dyste i quizzen "Kend din by". Det sker kl.16.

Selve jubilæet er *d. 11. september*, som bliver fejret med en reception, hvor alle er velkomne. Det er kl. 15.30. Forinden samme dag har vi haft besøg af revyforfatterne Ida og Bent From, som jo på et tidspunkt boede i Hillerød. De vil fortælle om deres liv og give eksempler på sange de har skrevet. Det er kl. 13.30. Inden receptionen vil et farverigt optog gå gennem byen, og I er velkomne til at deltage. Optoget går fra Posen kl. 14.50. Efter receptionen vil bakkesangerinden, jordemoder Kirsten de Neergaard, underholde med viser og sange. Senere på dagen vil Kristian Jørgensen spille, og vi slutter jubilæumsdagen med en glad musikaften med bl.a. Kesser.

Torsdag d. 12. om eftermiddagen vil Hillerødborgeren og eventyrfareren Einar Gade Jørgensen fortælle om sine rejser ned gennem Europa med hundeslæde. Det er kl. 15.30. Vi slutter torsdagen med to lokale bands, der vil spille rockmusik fra de sidste 30 år.

Fredag d. 13. vil vi få besøg af bl.a. Frederiksborg Barbershop og Grønnevang Kirkes Aspirantkor.

Lørdag d. 14. slutter vi med bl.a. Michala Petri og Lars Hannibal. Det sker kl. 11.

Alle dage vil der kl. 18 (lørdag dog kl.10) være oplæsning af en kendt Hillerødborger.

Dette er kun et lille udvalg af de arrangementer, der finder sted i jubilæumsugen. Der vil også være noget for børn og unge. Der vil være musikgrupper, der både spiller klassisk og rytmisk musik, forskellige kor vil optræde og meget mere. Alt i alt et meget afvekslende program.

Margrethe Krogh Sørensen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ordet er jeres

I anledning af Kulturbyåret er Hillerød Kommune med i et projekt, der har til formål at genoplive fortællekunsten.

Projektet er et samarbejde mellem bibliotekerne og skolerne i de gamle købstæder i Frederiksborg og Roskilde amter. D.v.s. Helsingør, Frederikssund, Frederiksværk, Hillerød, Roskilde og Køge.

Biblioteket står som initiativtager og arbejder i projektgruppen sammen med bl.a. folkeskolen, oplysningsforbundene og ungdomsskolen.

Fortællefestivalen finder sted fra 14.-26. oktober 1996. Hillerød har lånt lokaler på "Skansedal", Fredskovhellet 2 K, da biblioteket jo ikke har lokaler til større arrangementer. Festivalen afsluttes med "store fortælledag", som gerne skulle blive en årlig tilbagevendende begivenhed.

Programmet er endnu ikke helt klar, men vi kan nævne, at højdepunkterne bl.a. bliver besøg af Kirsten Rolffes, Flemming Jensen, Jytte Abildstrøm og Ib Michael, men også mange lokale kræfter er inddraget, så det bliver et meget varieret program, vi kan byde på.

Arrangementerne vil henvende sig til både børn, unge, voksne og ældre.

Programmet forventes færdigt ca. 15. september og det kan afhentes på Hillerød Bibliotek.

Margrethe Krogh Sørensen

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fra asyl til moderne børnehave

Grethe Christiansens Børnehave fylder 100 år

af Eva Holm-Nielsen

Den 18. oktober 1996 kan Grethe Christiansens Børnehave, Skolegade 3 i Nyhuse, fejre 100-års jubilæum, men børnehavens historie går egentlig helt tilbage til 1839, da Det Frederiksborgske Asylselskab blev dannet.

I 1828 oprettede »Det kvindelige Velgørenhedsselskab« i København efter hollandsk forbillede et asyl i St. Kongensgade, som på mange måder kom til at danne mønster for de mange velgørenhedsinstitutioner under betegnelsen asyl, der blev etableret i Danmark i 1800-tallet.[1] Asyler var steder, hvor fattige familier kunne anbringe deres småbørn under opsyn, mens forældrene var på arbejde. Bag velgørenhedsselskabet stod prinsesse Caroline Amalie, som af egne midler oprettede forskellige asyler, blandt andet i Kgs. Lyngby og Odense, hvorfor hun fik tilnavnet »asylernes moder«.[2] Hun var gift med tronfølgeren Prins Christian, den senere Christian VIII, der regerede fra 1839-48, og til hendes nærmeste omgangskreds hørte B.S. Ingemann, hvis kendte morgensang »Gud ske tak og lov« fra 1837 blev skrevet »Med særegent Hensyn til Børnene i Asylerne«.[3] Caroline Amalies eksempel blev fulgt over hele landet.[4]

Det Frederiksborgske Asylselskab

Den 12. marts 1839 afholdt en kreds af Hillerøds borgere stiftende generalforsamling med det formål at danne Det Frederiksborgske Asylselskab, som skulle arbejde for oprettelsen af et asyl for Hillerød Købstad og Frederiksborg Slotssogn. Der blev valgt en bestyrelse på 5 medlemmer, der bestod af kateket Schaper, distrikslæge Ewertsen, adjunkt Krossing, toldassistent Hansen og boghandler Krog. Dorthea Conradine Møller blev udpeget til asylbestyrerinde. Hun var enke efter forstkandidat og skovfoged Møller, og hendes husstand omfattede tre sønner på henholdsvis 14, 10 og 7 år samt en tjenestepige.[5] Man havde desuden kig på byens gamle tinghus, der lå, hvor Møllestræde nu munder ud i Nordstensvej.[6] Huset var ideelt som asyl, både hvad angår størrelse og beliggenhed. Bestyrelsen henvendte sig derfor til amtet i brev af 16. april 1839 med anmodning om, at tinghuset blev overdraget asylselskabet i foreløbig 3 år. Hillerød Skolekomission blev inddraget, for egentlig var tinghuset købt med henblik på at oprette en håndgerningsskole. Men

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i brev af 2. juli overlod kommunen velvilligt lokalerne til asylselskabet på betingelse af, at det for egen regning satte bygningen i stand, samt at det, hvis bygningen inden for de 3 år enten skulle sælges eller benyttes til håndgerningsskole, var pligtigt til at fraflytte med 4 ugers varsel. Asylselskabet skulle desuden selv udrede ejendomsskatterne, men »paa Grund af dets Gavnlighed for Byen« blev der ikke krævet husleje.[7]

Pengene til asylmoderens løn og asylets drift blev skaffet ved medlemsbidrag, og Caroline Amalie, som af og til boede på Frederiksborg Slot, skaffede asylet et årligt bidrag, ligesom hun besøgte det flere gange.[8] For at samle penge ind afholdt asylselskabet fra 24. juli s.å. med stor succes en »Udstilling af qvindelige Kunst- og Industriegjenstande«[9] hos gæstgiver Brummerstedt. Entreen var 8 skilling.[10] Endelig i november kunne asylet begynde sin virksomhed. Indmeldelse skete ved henvendelse til adjunkt Krossing eller fabrikant Johan Julius Vosbein, der var »Asylforstandere«.[11]

Frederiksborg Asyl i Møllestræde

Frederiksborg Asyl var åbent for alle, men i begyndelsen ønskede man på grund af manglende erfaring kun at optage 9 børn fra 2-6 år, 6 fra Hillerød Købstad og 3 fra Slotsmenigheden. Derefter ville man efter en måned, når det første hold var faldet til, udvide skaren med 4-5 børn ugentlig, indtil alle trængende børn var optaget.[12] Asylet blev betragtet som en forskole, og børnene blev derfor beskæftiget efter alder og evner med indøvelse af læsning, skrivning og regning, og for at beskæftige deres hænder lærte de også at strikke. Desuden blev der fortalt historier, der blev sunget og leget, hvilket, hvis vejret var til det, kunne foregå i det fri.[13]

I styrelsen af asylet indgik en kreds af selskabets kvindelige medlemmer, der skulle føre tilsyn med asylets daglige virksomhed, »Til fuldstændigere Overholdelse af moderlig Pleje, Orden og Renlighed.«[14] Damerne skaffede desuden klædningsstykker til børnene til jul. Komitéen bestod af blandt andre grevinde Knuth, kammerherreinde Lerche, fru byskriver Kinch, provstinde Neergaard og Pouline Flindt.[15] Sidstnævnte var drivkraften bag asylet og desuden dets forstanderinde.[16] Hun stod også bag »Haandgjerningsskolen for Smaapiger i Hillerød«,[17] som var for de pigebørn, der udgik af asylet. Her kunne de lære at sy og reparere linned og strikke strømper og derved tjene lidt, som blev sat til side for at blive udbetalt ved børnenes konfirmation.[18]

Pouline Bothilde Cathrine von Flindt var ugift og boede sammen med moderen, der var enke efter oberst Christian von Flindt, i en lejlighed på slottet, som hun fik lov til at beholde efter forældrenes død.[19] Hun var søster til

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Det gamle tinghus i Møllestræde, der husede asylet fra 1839-83. Bygningen blev revet ned i 1928. Foto H. Rathsach. - Lokalhistorisk Arkiv.

Margrethe Gyllich, der var gift med slotsforvalter Geert Sørensen Gyllich, og hun kom ved hoffet, da Frederiksborg Slot i 1850erne var residens for Frederik VII og grevinde Danner. Til støtte for sine filantropiske foretagender tog hun initiativ til opførelser af dilettantforestillinger,[20] hvor flere af byens kendte borgere stillede sig til rådighed som aktører, mens kongen støttede foretagendet - ikke blot økonomisk,[21] men også ved at stille Gardens Musikkorps til rådighed til at musicere. Både Frederik VII og grevinde Danner overværede med stor fornøjelse flere af disse forestillinger.[22]

For sin utrættelige indsats for »sit kjære Asyl« blev Pouline Flindt i 1859 udnævnt til asylets første og eneste »Æresdame«.[23]

Den 1. oktober 1848 trak md. Møller sig tilbage som asylmoder.[24] Hun blev efterfulgt af Adolphine Hansen, ligeledes enke og alene med to børn.[25] Hendes løn var foruden fri bolig 100 rbd. årlig samt 50 rbd. til brændsel og 30 rbd. til »Pigeløn«.[26] I 1859 afløstes hun af Charlotte Amalie Petersen, enke med tre døtre,[27] hvoraf den ene senere blev leder af Hillerød Asyl i

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Bakkegade, samt i 1876 Ingeborg Larsen, som selv sagde op i 1883. I modsætning til de tre andre var hun ugift.[28]

I sommeren 1853 udbrød der i København en koleraepidemi, som bredte sig til Nordsjælland. Epidemien nåede også Hillerød, hvor den krævede 12 ofre.[29] Asylvirksomheden blev midlertidigt indstillet, fordi der skulle oprettes lazaret i asylets lokaler, og den daværende asylmoder, md. Hansen, blev indlogeret i en lejlighed i byen. Lazarettet var i virksomhed fra 24. juli til 10. september, hvor det ophævedes, men lokalerne skulle være i beredskab endnu nogle uger i tilfælde af, at epidemien skulle bryde ud igen. Herefter blev tinghuset genindrettet til asyl, hvilket kostede 33 rd., en udgift, der forårsagede en langvarig strid mellem asylselskabet og borgerrepræsentationen, som mente, at asylselskabet skulle betale regningen - ikke mindst under hensyn til, at kommunen havde overladt asylet gratis lokaler i 14 år og desuden betalt ½ års husleje for asylmoderen ude i byen under epidemien. Asylselskabet nægtede at betale regningen - både helt og delvist - og blev derfor truet med opsigelse. Sagen gik rettens vej, og i slutningen af 1854 blev Hillerød kommune dømt til at betale.[30]

Kravene stiger

Som årene gik, blev det sværere og sværere for asylet at imødekomme behovet. Kravene til hygiejnen og dermed trivslen steg samtidig med, at tinghuset forfaldt. Indskrivningen af børn gjorde, at børnenes opholdsværelse, der kunne rumme 60 børn, var alt for lille. Brændevinsbrænder Marcussen tilbød i 1869 asylselskabet et stykke jord gratis til opførelsen af en ny bygning. Men man kunne ikke rejse penge til byggeriet, så det blev i stedet til en hovedreparation af den gamle bygning i 1872.[31]

I 1878 var problemerne med ventelister overhængende. Forholdene havde nået et punkt, således at man simpelthen måtte standse indtegningen, og som en foreløbig foranstaltning indgik bestyrelsen i oktober en aftale med Ane Marie Christensen i Nyhuse, senere Løngangsgade 13, som i forvejen underviste småbørn. Mod et vederlag skulle hun holde asyl for de 20 ældste børn, der blev overflyttet til hende.[32]

Børnene mødte hos hende kl. 9 om morgenen, hvorefter der blev sunget morgensang og bedt »Fader vor«. Om formiddagen skulle der læses, skrives og regnes. Om eftermiddagen legede man ude, hvis vejret var til det, og indimellem læste asylmoderen historier for børnene. Om sommeren gik man tur i Indelukket, og til jul var der julefest.[33] Børnene skulle også strikke strømper, men det var de ikke så glade for, så for at blive fri, lod de som om, de var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frederiksborg Slotssogns Asyl, også kaldet Nyhuse Asyl på, udflugt til Skovlyst Kro i begyndelsen af århundredet. - Det kgl. Bibliotek.

søvnige ved at lægge hovedet på armen, for så kom de hen at hvile.

Forhv. mejeriejer og vognmand Alfred V. Hansen, der gik i md. Christensens asyl fra 1886-89 fortæller: »Vi kunne også finde på at spytte på strikkepindene. Så rustede de til næste dag, og vi kunne ikke strikke, før madam Christensen havde losnet pindene. Vi havde vel ikke bedre forstand, men tænkte, at vi helt skulle slippe for at strikke. Men hun fik dem altid losnet, og så sad der sådan en rustplet på den hvide strømpe!«[34] Og han fortsætter: »Madam Christensen kunne godt gi' os en på hovedet. Hænderne hang ikke så fast. Men det var godt, man gik hos hende, for vi fik lært meget. Jeg var færdig med ABC'en før jeg kom i skole, så jeg dér kunne begynde med at læse selv i »storbogen«. Jeg kunne også regne og skrive - og jeg kunne bibelshistorie«.[35]

Asylet deles

Den 23. marts 1880 anmodede bestyrelsen byrådet om at skaffe asylet et bedre lokale. Der blev dannet et udvalg med repræsentanter fra både Hillerød byråd og Slotssognets sogneråd, og man holdt flere møder med henblik på at få rejst en ny asylbygning, evt. samme sted, men de fremlagte forslag blev nedstemt af

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

byrådet.[36] Den 2. januar 1883 blev forholdene kritiseret i Frederiksborg Amts Tidende, fulgt op af endnu et indlæg den 10. februar, og der blev efterhånden stemning for en deling af asylet, således at Hillerød Købstad og Slotssognet hver for sig skulle sørge for nye asyler. På et møde den 17. april 1883 blev det bestemt, at fællesskabet mellem kommunerne skulle ophæves fra den 11. december samme år. Indtil da fortsatte driften af asylet på samme måde som hidtil.[37] Desuden blev formuen delt, således at Hillerød og Slotssognet fik henholdsvis 2751,92 kr. og 1346,63 kr.[38] Få år efter fik Hillerød Købstad et asyl i Bakkegade, bygget på en grund, skænket af tømrermester Julius Lange. Her lå det til 1960, hvor det blev nedlagt.[39] Et nyt asyl i Slotssognet havde derimod lange udsigter.

Allerede den 27. april 1883 havde slotsforvalter Harald Hammelev og overretssagfører, kammerjunker Ferdinand Lerche - der begge var valgt til at varetage Slotssognets interesser ved delingen af fællesasylets formue - indkaldt til møde med henblik på asylets fremtid. På mødet valgtes en komité bestående af dyrlæge Fasting, premierløjtnant v. Ellbrecht, skomagermester Hansen, murermester F.Andersen, hjulmager Petersen og slotsforvalter Hammelev.[40]

I første omgang indgik man en kontrakt med md. Christensen, der i flere år havde taget sig af 20 børn fra asylet i Hillerød og derfor var vant til asylgerningen, om at stille endnu et værelse til rådighed. Ligeledes forpligtigede man hende til at opgive den lille skole, hun hidtil havde haft på sin bopæl.[41] Hun fik et vederlag på 250 kr. for vinterhalvåret, heraf var de 150 kr. et personligt vederlag, mens huslejen udgjorde 50 kr. og brændselsgodtgørelse 50 kr. Samtidig gik man for alvor i gang med forberedelserne til oprettelse af et selvstændigt asyl,[42] og den 22. november 1883 stiftedes Frederiksborg Slotssogns Asylforening. Medlemsbidraget blev fastsat til mindst 1 kr. om året, og til bestyrelsen valgtes premierløjtnant Ellbrecht, pastor Falkenskjold og sognefoged Larsen.[43]

Grethe Christiansens Legat

Fra sognerådet fik foreningen 200 kr. om året til asyldriften. Frederiksborg Amts Spare- og Laanekasse gav et tilskud på 25 kr.[44] Andre indtægter omfattede medlemsbidragene, renter af kapital og overskud ved underholdende arrangementer. Desuden gav kongen, som tidligere nævnt, et bidrag.[45] Alligevel havde asylet altid økonomiske problemer. Men i en skrivelse af 19. december 1893 fik bestyrelsen meddelelse om, at Ane Margrethe Christiansen, som var død den 18. december, altså dagen før, ved testamente af 8. juli 1884 havde efterladt asylet 10.-11.000 kr.[46]

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nyhuse Asyl i 1920erne. Yderst til højre asylmor Inger Mørch. Første række nr. 2 fra venstre mod højre: Lili og Arne Petersen, Tage Nilson, nr. 6: Ernst Christiansen, nr. 11-12: Rudy og Arly Hansen; 2. række nr. 5 fra venstre: Arne Frederiksen, nr. 7-9: Svend Larsen, Benny Hansen og »Søster«; 3. række nr. 1 fra venstre: Poul Sørensen, nr. 5-6: Eigil Sørensen og Kaj Frederiksen. - Lokalhistorisk Arkiv.

Ane Margrethe Christiansen eller »Have-Grethe«, som hun blev kaldt - hun var i mange år lugekone i blandt andet Slotshaven, og desuden bandt og solgte hun blomsterkranse[47] - var født den 16. oktober 1814. Hun var datter af arbejdsmand ved Slotshaven Christian Jørgensen og Karen Jørgens Datter. Grethe Christiansen boede Løngangsgade 2 og var en flittig og nøjsom kvinde.[48] Med legatet fik bestyrelsen nu mulighed for at oprette en asylbygning.[49] Og det skulle vise sig, at hendes pengegave siden rakte til både drift og udvidelser og oprettelse af andre institutioner.

Grethe Christiansens Børnehave

Frederiksborg Slotssogns Asyl, i dag Grethe Christansens Børnehave, blev indviet søndag den 18. oktober 1896 af asylselskabets formand, amtsforvalter Funch, i overværelse af mange af kommunens beboere, herunder sognerådets

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Asylstuen i 1940erne. I baggrunden til venstre for døren ses daværende asylmor Valborg Jensen. - Privateje.

medlemmer. Så det er med god grund, at der nu fejres 100-års jubilæum. Huset i Skolegade havde plads til 60-70 børn. Stueetagen indeholdt en stor asylstue, en skolestue, et vaske- og soverum, et køkken og et beboelsesværelse for asylmoderen. Der var desuden et par beboelsesværelser på kvisten. Asylet var tegnet af arkitekt Vilhelm Holck, der også står bag mange andre bygninger i Hillerød. Han blev senere, fra 1901 til sin død i 1937, asylselskabets formand. Bygningen er opført af tømrermester Lange jun., murer Jensen, maler Staunstrup, snedker B. Jensen og blikkenslager Skogstad.[50]

I 1894 døde asylmoder md. Christensen, og Sophie Olsen, der var ugift, overtog arbejdet.[51] Men allerede i februar 1896 sagde hun op på grund af svagelighed, og i hendes sted antog man Md. Petersen i Nyhuse, som påtog sig at passe børnene indtil 1. april samme år, hvor Frk. Kyhnau tiltrådte.[52] Hun blev dermed det nye asyls første bestyrerinde. Ifølge instruks for asylmoderen, dateret 17.september 1897, står der blandt andet: »Asylmoderen skal lede asylet samvittighedsfuldt i kristelig ånd, omgås børnene med kærlighed, beskæftige dem på passende måde efter deres alder, underholde og belære dem ved passende fortællinger af kristeligt og historisk indhold, lære dem salmer, sange og smådigte, synge med dem, navnlig morgen og aften, ordne og tilse deres

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Asylstuen set fra samme vinkel ca. 1957. Til højre ses Valborg Jensen. Til venstre ses med smørrebrød i hånden Anne Mette Jensen og Lars Vistisen. Pigen med ryggen op ad vinduet er Lene Budde. - Privateje.

lege, der i godt vejr bør holdes på legepladsen, og måltider, alt såvidt muligt til bestemte tider af dagen.«[53]

Ligesom asylet i Møllestræde havde også Slotssognets Asyl en damekomité, der skulle støtte asylmoderen og sørge for, »at faa Asylgjerningen holdt i den rette Skik og at gjøre det saa godt for Børnene, som Midlerne tillade.«[54]

Børnene fik altid nyt tøj til jul. Drengene fik bukser, skjorte og strømper og måske et par træsko.[55] I 1899 blev det imidlertid besluttet, at asylmoderen ikke mere skulle være forpligtet til at strikke strømper til uddeling blandt børnene ved julefesten.[56]

Træk fra dagligdagen

Den 12. marts 1889 fejrede Frederiksborg Slotssogns Asyl og Hillerød Asyl fælles 50-års jubilæum ved en festlig sammenkomst. Man havde inviteret

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

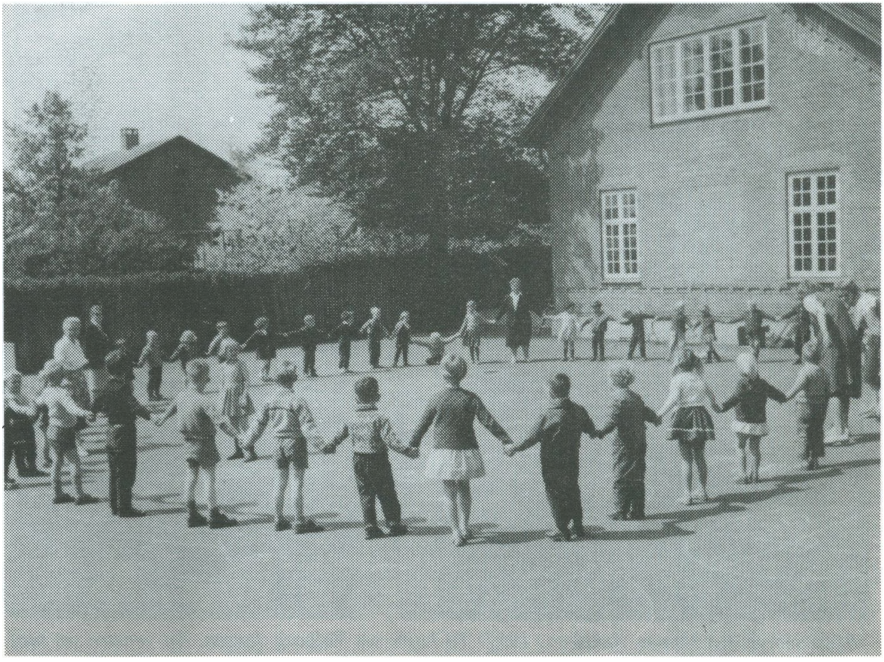

Grethe Christiansens Børnehave set fra øst. Billedet er fra 1956, hvor døren i gavlen blev tilmuret. Til venstre i hvid skjortebluse ses Valborg Jensen. - Privateje.

medlemmerne af de to asylselskaber, der jo oprindelig udgjorde ét selskab, samt asylbørnene og deres forældre. De to selskabers formænd, præsterne Paludan-Müller og Falkenskjold talte.[57]

I 1886 var antallet af indskrevne børn 28 i gennemsnit. Asylet havde åbent 256 dage, og der kom mellem 20 og 26 børn om dagen. Børnene strikkede i løbet af året 21 par strømper.[58] Børnetallet steg til 40 i 1891, hvor asylet måtte lukke i længere tid på grund af sygdom hos både børnene og asylmoderen.[59] Sundhedstilstanden var som regel god i asylet, når man ser bort fra børnesygdommene. I 1894 florerede der således både kighoste og røde hunde blandt børnene, hvorfor asylet var lukket i perioder.[60]

Den 1. november 1897 blev asylmoderen frk. Kyhnau sagt op, fordi hun ifølge bestyrelsen »ikke var Stillingen voxen.«[61] Hun blev afløst af frøken Louise Høyer fra Hillerød.[62]

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Sovepladserne i den nye bygning. Til højre ses Valborg Jensen, øverst til venstre Jannie Nommesen. - Privateje.

Fra 1. maj 1903 blev det nødvendigt at opkræve 10 øre om måneden pr. barn, dog således at der betaltes 15 øre for to søskende og 20 øre, hvis de var tre.[63]

Efter Christian IXs eget ønske modtog asylet i 1906 200 kr. af kongens bo. Man købte obligationer for pengene, kaldte det »Mindegave fra Kong Christian IX«, og bestyrelsen vedtog straks at anskaffe et billede af den afdøde konge og lade det ophænge i asylet.[64]

For at styrke sundheden begyndte man i 1908 at give børnene mælk hver dag fra januar til påske. I vinteren 1912 var der nedgang i antallet af børn på grund af kighosteepidemi, og man begyndte nu at koge mælken, før børnene fik den. I april 1914 måtte asylet lukkes i 8 dage, fordi flere af børnene fik skarlagensfeber. Enkelte kom på sygehuset og samtlige lokaler blev desinficeret.

Den 1. januar 1915 fik asylet atter ny asylmor. Det var frk. Inger Mørch, søster til Marie Mørk, Mørks Skole. Blandt venner blev hun kaldt »lille Mørch«. Hun havde en sjælden evne til at omgås børn og var desuden en strålende eventyrfortæller.[65]

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Fra 16. oktober 1918 til 10. januar 1919 var asylet lukket på grund af den spanske syge. Der var derfor heller ingen julefest, men alligevel var der som sædvanlig tøj, godter og legetøj til børnene, og fra 15. januar 1919 fik børnene hver dag et måltid varm mad foranstaltet af sognerådet.

Forældrebetalingen blev i 1919 på baggrund af Lov af 30. juni om statstilskud hævet til 1 kr. pr. barn pr. måned. Til gengæld blev der oprettet 5 fripladser.[66]

Valborg Jensen afløste i august 1937 Inger Mørch som asylleder, og i 1939 bestemte sognerådet, at forældre, hvis indtægt lå over sygelønsgrænsen, kun kunne få deres børn i asylet mod at betale 3 kr. pr. måned og kun, hvis der var plads.[67]

I 1922 havde asylet fået indlagt elektrisk lys[68] og 2 år efter gas og vand.[69] I 1935 blev der indlagt centralvarme, samtidig med at der i sovestuen installeredes 4 wc'er samt 3 vaskekummer. Ydermere blev legepladsen asfalteret.[70]

Men bygningen var ikke tidssvarende, og tanken om en udvidelse begyndte så småt i 1945. Først i oktober 1956 stod den nye bygning dog færdig, opført af arkitekt Ib Vagn Petersson, ingeniør Dines Jørgensen og murermester Laurits Christensen. Udvidelsen betød, at børnetallet kunne øges fra 47 til 75. De 15 yngste i alderen 2-3 år forblev i den gamle bygning, mens de øvrige blev overflyttet til 3 børnestuer med plads til 20 børn i hver, inddelt efter alder. Til hver stue var knyttet en uddannet pædagog, samt en medhjælper. Beth Jensen, der begyndte som assistent i 1950, afløste i 1968 Valborg Jensen som børnehavens leder, og hun nåede at fejre 40-års jubilæum, inden hun trak sig tilbage i 1993.

Det skal også med, at bestyrelsen for »Grethe Christiansens Legat« den 8. november 1969 kunne indvie den nye institution »Selskov Børnehave« på Thurasvej med plads til 52 børn.[71] Og den 1. oktober 1973 blev Grethe Christiansens Fritidshjem, ligeldes beliggende på Thurasvej, indviet.

Grethe Christiansens Børnehave har i dag 75 børn og 15 ansatte. Den er en selvejende institution, funderet på Grethe Christiansens arv fra 1893. Børnehaven får tilskud fra kommunen, men har - i modsætning til de kommunale børnehaver - sin egen bestyrelse, og børnehavens leder har siden 1993 været Susan Nederschier.

Hvad angår børneopdragelse, har man gennem årene lagt vægt på at sætte grænser for børnene. Selv da den frie opdragelse havde flest tilhængere, var der i Grethe Christiansens Børnehave regler, som børnene skulle lære at overholde: man skulle spise pænt ved bordene, rydde op efter sig og ikke tyrannisere andre børn.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den gamle instruks fra 1897, der talte om, at børnene skulle omgås med kærlighed, beskæftiges på passende måde efter deres alder og underholdes og belæres ved passende fortællinger, kan stadig siges at høre med til stedets ånd. En væsentlig ændring i forhold til tidligere er dog, at børnehaven ikke må lære børnene at læse, skrive og regne. Det må vente, til de starter i børnehaveklasse. I stedet arrangeres temadage, màn leger, synger, har rytmik og tager på udflugt, og de ældste børn har færdselslære i månederne, før de forlader børnehaven. Det er en børnehave med mange traditioner, og blandt årets højdepunkter hører, at børnene selv er med til at lave deres dragter til fastelavn. Et andet tilbagevendende højdepunkt i de senere år har været, at børnene den 1. søndag i advent har opført et krybbespil i Frederiksborg Slotskirke under pastor Bartholin-Jørgensens ledelse.[72] Og hvert år den 18. oktober fejrer børnehaven sin fødselsdag. Flaget hejses, og børn og ansatte går sammen på Nyhuse Kirkegård for at lægge blomster på Ane Margrethe Christiansens gravsted.

NOTER

Det Frederiksborgske Asylselskabs forhandlingsprotokol 1839-83 er forgæves efterlyst.
Vedrørende forholdene i de seneste år har jeg talt med Beth Jensen, Susan Nederschier og Grethe Olsen, Grethe Christiansens Børnehave.

FSF = Frederiksborg Slotssogns Forhandlingsprotokol 1883-1946
FAT = Frederiksborg Amts-Tidende
FAA = Frederiksborg Amts Avis

1) Jens Sigsgaard, *Folkebørnehave og socialpædagogik*, Kbh. 1978, s. 21. - 2) Ibid. - 3) Ibid., s. 22. - 4) Sofus Bagger, *Oversigt over Asylvirksomheden i Danmark*, Kbh. 1905, s. 6. - 5) FAT 27. juli 1839. Ifølge folketællingen 1840 er hun født ca. 1803. - 6) Vejen hed en overgang Asylgade efter asylet. Se Victor Lange, *Gamle Minder*, Hillerød 1919, s. 14. - 7) FAT 27. juli 1839. - 8) Afskrift af E. Falkenskjolds »Tale ved Frederiksborg Asylselskabs Mindefest den 12. marts 1889«, s. 1, Lokalhistorisk Arkiv og Francis Beckett, *Frederiksborg*, II, Kbh. 1914, s. 229. - 9) FAT 10. august 1839. - 10) FAT 20. juli 1839. - 11) FAT 26. oktober 1839. - 12) Ibid. - 13) Falkenskjold, s. 4. - 14) Ibid., s. 1. - 15) Ibid. - 16) Victor Lange, s. 14.- 17) FAT 23. oktober 1849. - 18) FAT 26. december 1846. - 19) H.D. Schepelern, Jørgen Paulsen og Povl Eller, *Omkring Frederiksborg Slots Brand*, Hillerød 1964, s. 47, note 63. - 20) FAT 10. februar 1853, 27. januar 1859, 22. januar 1861. - 21) FAT 16. marts 1852.- 22) Victor Lange, s. 14-15. - 23) Falkenskjold, s. 3. - 24) FAT 8. juli 1848. - 25) Ifølge folketællingen 1850 er hun født ca. 1811. - 26) FAT 8. juli 1848. - 27) Ifølge folketællingen 1860 er hun født ca. 1829. - 28) Ifølge folketællingen født ca. 1842. Se Falkenskjold, s. 3. - 29) Victor Hermansen, Hillerød By, Hillerød 1925, s. 340, note 26. - 30) »Hillerød i Kolera-Aaret«, FAA 26. august 1903. - 31) Falkenskjold, s. 2. - 32) Nyhuse, matr. nr. 14a. Hun var gift med murersvend Christen Christensen. - 33) P. Rysgaard Jensen, »Grethe Christiansens Børnehave« i *Kultur og Folkeminder* XXII, s. 35.- 34) Ibid. - 35) Ibid., s. 36. - 36) Falkenskjold, s. 2. - 37) FAA 20. april 1883. - 38) Falkenskjold, s. 3. - 39) Svend Nielsen,»Fortidens børneinstitution« i *Det gamle Hillerød. Bysvenden fortæller*, Hillerød 1981, s. 138. - 40) FSF 27. april 1883. - 41) FSF 1. juni 1883. - 42) FSF 4. juni 1883. - 43) FSF 22. november 1883. - 44) FSF 8. januar 1884 og 12. marts 1887. - 45) FSF 12. marts 1897. - 46) FSF 18. maj 1894. Det viser sig ved skiftesamlingen, at formuen udgør 11.216 kr. - 47) FAA 20. december 1893. - 48) Rysgaard Jensen, s. 28. - 49) FAA 20. oktober 1896. - 50) Ibid. - 51) Ifølge folketællingen 1890 hedder hun Birthe Sophie Olsen, f. ca. 1841. Hun er ugift og bor alene i eget hus, Nyhusene, matr. nr. 15, og lever af håndarbejde. - 52) FSF 18. marts 1896. - 53) Rysgaard Jensen, s. 37. - 54) FSF 12. marts 1897, §5. - 55) Rysgaard Jensen, s. 36. - 56) FSF 2. maj 1899. - 57) FAA 13. marts 1889 samt Rysgaard Jensen, s. 36. - 58) FSF 12. marts 1886. - 59) FSF 12. marts 1891. - 60) 18. maj 1894. - 61) FSF 18. juni 1897. - 62) FSF 17. september 1897. - 63) FSF 27. april 1903. - 64) FSF marts 1906. - 65) Esther Tuxen, *Niels Peter Mørch og hustru Elisabeth f. Pingel og deres slægt*, Kbh. 1961, s. 54. - 66) FSF 14. oktober 1919. Se Erik Sigsgaard, *Om børn og deres virkelighed set i perioder over 300 år*, Kbh. 1979, s. 97. - 67) FSF 2. juni 1939. - 68) FSF 30. marts 1922. - 69) FSF 24. november 1924. - 70) 3. juli 1935. - 71) FAA 8. november 1969. - 72) Hillerød Posten, 20. december 1991.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Hedvig og Søren Hansen med et barnebarn (ca. 1930-35)

Barndomsminder

Et af Lokalhistorisk Forenings trofaste medlemmer, Grethe Vindelboe, der bor i Esbjerg, men som er opvokset i Hillerød, har i et brev til Lokalhistorisk Arkiv fortalt nogle træk om sine bedsteforældre på fædrene side, og samtidig sendt nogle familiebilleder til arkivet.

Farfaderen, Søren Hansen, (f. 1866 eller 1867) var slagteriarbejder og farmoderen, Hedvig Hansen (f. Jensen, 1870) arbejdede i mange år på Missionshotellet.

De boede en tid i et baghus på Sdr. Jernbanevej, hvor nu Hostrupshus

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ligger, og derefter i kælderetagen, Hansensvej 6. Senest fik de ophold på De gamles Hjem, Kirsebærbakken.

Grethe Vindelboe fortæller om sine mange besøg hos bedsteforældrene. Disse besøg blev bl.a. aflagt i forbindelse med, at hun måtte klare mange byærinder for dem i de kolde krigsvintre.

Fra Hedvig og Søren Hansens guldbryllupsfest på De gamles Hjem, Kirsebærbakken den 15. november 1946. Måske finder nogle af bladets læsere kendte ansigter på billedet.

Lokalhistorisk Arkiv modtager meget gerne sådanne beretninger fra gamle dage i Hillerød, og de bliver særlig værdifulde, når de ledsages af familiebilleder m.v. Er det muligt, bør man altid skrive de relevante navne og årstal bag på de billeder, man ønsker at afhænde til arkivet.

A.M.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ferieture i besættelsestiden

ved Elisabeth Ingleby

Når jeg i dag gennembladrer rejsebureauernes farvestrålende brochurer med eksotiske rejsemål og flerstjernede hoteller, går mine tanker tilbage til de ydmyge vandrerhjem, der forgyldte ferierne for os, der var unge under krigen.

Vi havde 14 dages ferie - 2 blanke uger, hvor vi kunne drage ud og se og opleve. Hvad vi kunne se og opleve, var vort eget lille fædreland, forudsat altså, at men var i besiddelse af en funktionsdygtig cykel, datidens fornemste transportmiddel. Var denne så udstyret med en bagagebærer og et par "sadeltasker" på hver side, var man klar til ferien. En vigtig del af bagagen var lappegrejerne, idet man måtte forudse adskillige lapninger undervejs. Bedst husker jeg kanttrådsdækkene, der betød, at de medbragte skeer og gafler måtte tages i brug under lappearbejdet.

Efter en "dagsmarch" på 50-60 km. kunne man altid finde nattely på et vandrerhjem. Der var ikke behov for at melde sin ankomst, for der var altid plads til en mere. Sovesalene var store og delt op for piger og drenge. Fourageringen sørgede man selv for. Den bestod for de flestes vedkommende af mælk og rå havregryn. Enkelte steder kunne man om aftenen, for en beskeden pris, købe et måltid varm mad.

Vandrerhjemmene lå ofte i meget smukke omgivelser, og jeg husker med glæde enkelte af dem f. eks. i Svendborg, Ribe, Silkeborg, Kollund, Glumsø, Vordingborg, for ikke at tale om Almindingen på Bornholm.

Apropos Bornholm, så var det det mest eksotiske feriemål i krigens tid. Fra Hillerød skulle man bare tilbagelægge de 36 km. til København på cykel, så foregik resten af rejsen bekvemt pr. skib.

Jeg erindrer en sådan sejlads til Bornholm, hvor der var tyske soldater om bord for at påse, at alt gik ordentlig til. Da vi skulle sejle gennem Falsterbokanalen, meddelte kaptajnen, at alle måtte gå under dæk. Denne ordre blev fredsommeligt efterkommet af de tyske soldater, der snart blev klemt inde i en sværm af mennesker midtskibs, hvor de var ude af stand til at observere, at et par danskere forsvandt ud ad et koøje og svømmede de få meter ind til den svenske kyst!

Det danske klima har sikkert ikke været stort anderledes i de år, men i erindringen var der bare altid solskin, når vi cyklede rundt og oplevede vort land på en måde, som vi i dag er dybt taknemmelige over at have oplevet, før vi hastede mod de fremmede himmelstrøg - hvad vi naturligvis længtes efter efter krigens isolation.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Folkemødet på Fruebjerg i 1877

af Asger Berg

Svend Erik Bjerre skrev i sidste nummer af bladet om den folkemødetradition, som højskoleforstander Holger Begtrup grundlagde i 1896. Som bekendt blev traditionen vakt til live med et velbesøgt hundredeårsmøde den 15. juni i år. Her skal blot tilføjes, at mødetraditionen på Fruebjerg faktisk går længere tilbage end til 1896. I Frederiksborg-Amts Tidende for den 8. maj 1877 er følgende bekendtgørelse indrykket: »Folkefest paa Fruebjerg. Med rette Vedkommendes Tilladelse afholdes Folkefest paa Fruebjerg 2den og 3die Pintsedag, til Fordel for Alsønderup Sogns Syge- og Hjælpekasse. Ved Festen forefindes en stor lukket Dandsesalon med høvlet Brædegulv, Gynge, Keglebane, Fugleskydning og andre Forlystelser; der vil blive sørget for god Musik og Beværtning; Garderobetelt forefindes og paalidelige Hestepassere vil være tilstede. 3die Pintsedag vil der tillige blive holdt Taler og afsunget Sange samt derefter Fællesspisning. Festen tager sin Begyndelse begge Dages Eftm. Kl. 4. Entreen til Festpladsen er 35 Øre og til Dandsen 50 Øre for en Dame og 1 Kr. for en Herre, Børn det halve. Komiteen.«

Af annoncen, der gentages et par gange i den følgende uge, får man et godt indtryk af folkefestens forløb. Hvem der holdt talerne 3. pinsedag (22. maj 1877) ses ikke i de lokale aviser, men man kan gætte på, at det var arrangørerne fra Alsønderup. Den omtalte syge- og hjælpekasse var en privat forening, stiftet i 1871, som i 1907 omdannedes til Alsønderup kommunes sygekasse. Også senere holdt foreningen fester på Fruebjerg.[1] Med taler og sange har festen i 1877 haft karakter af et egentligt folkemøde. I Det kongelige Biblioteks småtrykssamling findes et sanghæfte med titelbladet »Sange ved Folkefesten paa Fruebjerg i Grib Skov den 22de Mai (3die Pintsedag). Frederiksborg. Trykt i Chr. Hansons Officin. 1877.« De 8 sider indeholder følgende sange: Grundtvigs »Velkommen i den grønne Lund«, Hauchs »Morgendug, der sagte bæver«, Hostrups »Høie Nord«, C. J. Brandts »Fædreland med fyldte Vange« og Hostrups »Mulmet sank, det svale«. I grunden et rigtigt »højskolerepertoire«. Alligevel har møderne nok ikke haft så bred tilslutning som den møderække, Begtrup indledte i 1896. Så det var med fuld ret, at man i år holdt 100-års jubilæum på det lille bjerg langt ude i skoven!

[1] Alsønderup Sygekasses historie omtales i *Lokalhistorisk Nyt fra Lokalhistorisk Forening og Arkiv for Alsønderup og Tjæreby Sogne*, 5. årgang, nr. 1, 1993.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

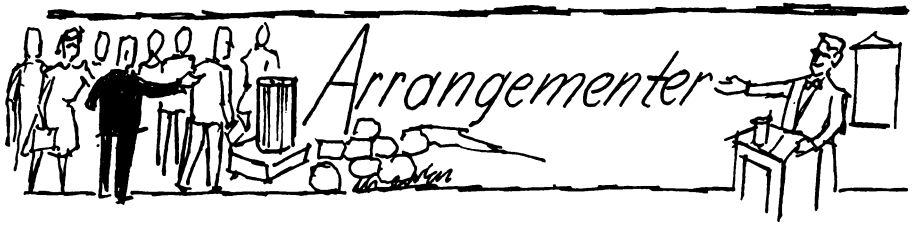

Årets hus 1996

I sommerferieugerne har nogle af bestyrelsens medlemmer sammen med arkitekt, professor Vibeke Dalgas, Lunds Universitet, arbejdet med at finde frem til hvilket hus i Hillerød Kommune, der skal tildeles Lokalhistorisk Forenings ærespræmie som "Årets hus". Nykredit og Ristorante La Perla er som de tidligere år sponsorer.

Der er indkommet mange forslag fra Hillerødpostens læsere, og man har på indeværende tidspunkt set på mange af de foreslåede huse.

Kåringen af huset finder sted i september, og foreningens medlemmer indbydes herved til at overvære begivenheden. Tidspunkt og mødested vil blive meddelt i "Hillerødposten".

Udflugt til Nr. Herlev

Lokalhistorisk Forening arrangerer til november et foredrag om Nr. Herlev Kirke og sognets historie. De endelige aftaler er ikke på plads, og medlemmerne må derfor holde øje med aviserne, hvor nærmere oplysninger vil fremkomme.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Medlemskontingent

Nogle få medlemmer har endnu ikke betalt kontingent til foreningen for året 1996. Benyt venligst det tidligere tilsendte indbetalingskort:
GiroBank nr. 704-4607, Tjørnevang 4, 3400 Hillerød.
Kontingent kr. 100,-, pensionister og studerende kr. 50,-.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

GRAFISK CENTER
Trollesmindeallé 9 · 3400 Hillerød

FULL-SERVICE
- fra idé til færdig tryk

BROCHURER
KATALOGER
ÅRSBERETNINGER
PLAKATER
TIDSSKRIFTER
BØGER

Vi har:

Tegnestue - Fotosats

Diskette-konvertering
samt scanning af billeder

Reproduktion af 4-farve
og sort/hvid

Trykning på store og små
offsetmaskiner
samt efterbehandling

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK